

מראי מקומות- עבודה זרה ו'

אידיהן, או דעיקר האיסור הוא באמת רק היום איד עצמו, אלא דעשו חכמים חיזוק לדבריהם, ולכן אסרו גם לפניה. או שיש חשש בעצם גם מלפניה של לפני עור או אזיל ומודה. וא"כ, י"ל דבשלמא לר' ישמעאל שייך לומר דהוי משום חיזוק לדבריהם, ולכן אסרו בין לפניו ובין לאחריו (דלאחריו ע"כ משום חיזוק הוא, שאין שייך החששות לאחריו), אבל לרבנן ע"כ אינו משום חיזוק, דא"כ נאסרו גם לאחריו. וא"כ, בשלמא לר"י, עכצ"ל דהן בלא אידיהן קאמר, דהא טעם אידיהן וטעם לפניהם טעמים שונים הם, ואינו בדין לשנותם ביחד. אבל לרבנן דטעם דאידם וטעם לפניהם טעם א' להם, א"כ שפיר יש סברא לשנותם ביחד, ולכן שאל דוקא לפי רבנן.

(ד) **איבעיא להו, משום הרווחה או דלמא משום ולפני עור לא תתן מכשול** – כ' הר"ן (א). בדפי הרי"ף (דשאלת הגמ' הוא רק לענין משא ומתן, אבל לענין שאלה, הלואה, ופרעון, פשוט הוא דהוא משום אזיל ומודה, דהא ליכא למיחש להו לתקרובת, דשאלה הדר בעין, והלואה ופרעון במעות הן, ואין שייכין להקרבה [אולם ע' בחוס' דכ' בדעת רש"י דליקח מגוי אסור משום הקרבה, דיכול לקנות מה להקריב במעות אלו]. וא"כ, ביאר דשאלת הגמ' הוא, האם אמרי' דדוקא לענין אלו שייך אזיל ומודה, לפי שהן נהנין בדבר ואין חסרין כלום, אבל במקח וממכר, שהן צריכין או ליתן המעות או ליתן החפץ, אז אין להם הנאה כ"כ ולא אזיל ומודה, ולכן כל האיסור הוא רק משום לפני עור (דהא ודאי יש בה איסור לפני עור), או דלמא גם במקח וממכר, סכ"ס הא לקח החפץ שהי' רוצה, וא"כ שפיר אזיל ומודה.

(ה) **משום הרווחה או דלמא משום ולפני עור לא תתן מכשול** – פ"י הריטב"א, דהיינו משום הרווחה נמי, או משום לפני עור לחוד, אבל לפני עור לכ"ע חיישינן, ואיסור תורה נמי הוא. ויש לעי' בשי' הריטב"א, אם ס"ל דאיסור שלא ישמע על פיך הוא מדאורייתא או מדרבנן. וע' בחינוך (פ"ו) שכ' שיש

(א) **דלמא תמים בדרכיו צדיק במעשיו** – פ"י הריטב"א, תמים לבריות להיות עניו ושפל רוח, ורוחם נוחה הימנו, וצדיק אצל הקב"ה. אלא דהק', דאם תמים וצדיק הי', למה לא שבחו הקב"ה אלא דצדיק הוא, וכמו שכ' כי אותן ראיתי צדיק לפני בדור הזה (ובשלמא אם "תמים" היינו שאין בו מום, אי"ז סבה לשבחו, אבל אם תמים היינו בדרכיו, א"כ הו"ל לשבחו גם בזה). ותי' דאמרי' מקצת שבחו בפניו וכולו שלא בפניו, א"נ שאמר לו מה שהוא עיקר טעם להצלתו.

(ב) **איבעיא להו, שלשה ימים הן ואידיהן וכו'** – הק' התורת חיים, מהו שאלת הגמ', הרי אם הי' הכוונה לומר הן ואידיהן, הו"ל כ' ימים לפני אידיהן, אבל ג' ימים משמע בלא אידיהן. ועוד, דלקמן אמרי' אליבא דר' ישמעאל לא קמבעיא לי, ואם אי' דג' ימים דר"י היינו בלא אידיהן, מהכ"ת לומר דלשון זה גופא בת"ק יש לה פירוש אחר (וע"ע לקמן בזה). ותי' דאע"ג דפשטא דלשון המשנה משמע הן בלא אידיהן, מ"מ מה דשואל הגמ' הוא משום דכיון דעיקר האיסור הוא ביום האיד, ואיסור זה לא נאמר בשום מקום (שהרי לא כתיב איסור זה, אלא רבנן תקנוה) א"כ אם הכוונה הי' הן בלא אידיהן, א"כ עיקר חסר מן הספר הוא. וא"כ, מה דציידד הגמ' דהן ואידיהן הוא, היינו משום דאז המשנה הזכיר עיקר האיסור, וגם האיסור לפניו. וא"ש נמי מה דאמרי' אליבא דר"י לא קמבעיא, דהיינו דר"י לא אתי אלא לאיפלוגי את"ק, ולומר דלפניה ולאחריה אסורים ג' ימים, אבל הוא אינו צריך להזכיר עיקר האיסור, דלא בא אלא לאפלוגי על פרטים דלפניו ולאחריו, וא"כ שפיר י"ל דג' ימים דת"ק ור"י לאו א' הן.

(ג) **אליבא דר' ישמעאל לא קמבעיא לי** – ק', מהכ"ת לומר פלוגתא אחרת בין ר"י ורבנן (ע' לעיל מש"כ בשם התו"ח). וכ' הריטב"א דאולי לר"י, דמחמיר באיסור זה, ומרבה איסור לאחריו, י"ל דגם מרבה איסור לפניו. וע"ע בעבודת עבודה, דכ' שיש ב' אופנים איך לפרש הא דאסרו חכמים הא דלפני

בהמה לגוי אין חשש לפני עור, לגזור אית לי' אטו לית לי'. ותי' דמאן דלית לי', דשייך בי' איסור, גזרי' גם למישקל אטו למיתב, אבל מאן דאית לי', דלא שייך כלל לגבי' איסור לפני עור, לא גזרי' בי' אטו מאן דלית לי'.
[ולכאור' יוצא חידוש מזה, דמאן דרוצה לקנות מגוי, צריך לבדוק אם אית לי' או לא, לדעת אם שייך אצלו איסור דלפני עור, וצ"ע.]

ז) אי אמרת משום לפני עור לא תתן מכשול, הא אית לי' לדידי' - ע' בטורי אבן (חגיגה יג. באבני מלואים) דכ' להוכיח מכאן דהיכא דיכול לעשות העבירה בלעדו, מה שמסייעו אינו אסור אפי' מדרבנן, דאם הי' אסור מדרבנן, א"כ מהו קו' הגמ' כאן הא אית לי' לדידי', הא אפי"ה אסור מדרבנן, והא גם הצד הרווחה אינו אסור אלא מדרבנן (ולהשיטות שהבאנו לעיל דאיסור הרווחה הוא מדאורייתא, א"כ יהי' נפק"מ בזה, ואין ראיה). וע' בביאור הגר"א (יו"ד קנ"א, ח') דמשמע דכוונתו לתרץ דאפי' אם יש איסור מדרבנן לסייע לעשיית העבירה, זהו רק בישראל, אבל בגוי אין איסור מסייע, אלא שייך רק האיסור לפני עור ממש. אולם מדברי חזון איש (יו"ד ס"ב, ז') משמע דהבין דברי הגר"א באופן אחר קצת, דהיינו דכיון דכל האיסור לפני עור דכאן אינו אלא מדרבנן (וכנ"ל), א"כ בזה לא גזרו היכא דאית לי' לדידי'.

ח) מנין שלא יושיט אדם כוס של יין לנזיר - כ' תוס' דלפי זה אסור להושיט למומרים לעכו"ם דבר איסור, אע"פ שהוא שלהם, אולם כ' דאינו אסור אלא היכא דקאי בתרי עברי נהרא. ומשמע מדברי תוס' דהיכא דלא קאי אתרי עברי דנהרא אין איסור כלל. אולם ע' בר"ן (א: בדפי הרי"ף, ד"ה מניין), שכ' "ומיהו משמע דהני מילי לענין איסורא דאורייתא, אבל מ"מ מדרבנן מיהא אסור, שהרי מחויב הוא להפרישו מאיסור, והיאך יסייע ידי עוברי עבירה" [ולכאור' אין לדחות דגם תוס' מסכים לזה, אלא דרק במומרים ס"ל דאין איסור, דמהכ"ת לחלק כן, וגם מסתימת לשונו לא משמע כן].

ט) נשא ונתן מאי, ר' יוחנן אמר נשא ונתן אסור - ע' בעבודת עבודה דכ' להסתפק בגדר האיסור, האם האיסור הוא רק למי שנשא ונתן עם הגוי, או דלמא האיסור הוא לכל

מפרשים שעיקר לאו דושם אלהים אחרים לא תזכירו אינו אלא בעוסק עם הגוי ביום אידו ומרויחו דאזיל ומודה, ומבואר דס"ל דהצד דאסור משום הרווחה הוא איסור תורה דלא ישמע על פיק. וע' בקרית ספר (הל' ע"ז, פרק ט') דכ' "אי משום דאזיל ומודה ועבר ישראל משום לא ישמע על פיק, או משום לפני עור לא תתן מכשול, ונראה דכל זה הוא מדרבנן ואסמכינהו אקראי". וע"ע בביאור הגר"א (יו"ד קנ"א, ח') דכ' שם בתוך דבריו דדין המשנה הוא מדרבנן. ולעיל (דף ג') הבאנו מש"כ השו"ת פני יהושע (יו"ד, ג') לנקוט דודאי החשש דאזיל ומודה הוא רק מדרבנן, והק' שם דא"כ לימא דנפק"מ בין המפרשים אם הוי איסור דאורייתא או דרבנן, ורצה להוכיח מזה דגם לפני עור דכאן הוא מדרבנן, או משום דלפני עור דגוי הוא מדרבנן, או משום דספק לפני עור הוא מדרבנן. וכ' החזון איש (יו"ד ס"ב, ז') דלב' הטעמים הוא מדרבנן, דלטעם לפני עור הוא מדרבנן משום דאפי' לפני אידיהן רובא לאו להקריבה זבני, וטעם הרווחה ג"כ מדרבנן הוא, משום דא"י"ז גורם ממש. ועפ"ז ביאר איך שייך להתיר משום איבה, וגם מה דהתירו במלוה על פה, דאם דאורייתא הוא, ק' איך התירו בכה"ג, אע"כ מדרבנן הם.

ו) או דלמא משום ולפני עור לא תתן מכשול - הק' התוס' רי"ד, הרי מוכח מסיפא דמתני' דמשום הרווחה הוא, דר' יהודה אומר דלפרוע צער הוא לו, וא"כ ע"כ משום הרווחה הוא (ומשמע דבעצם שייך דיני הסיפא גם לצד דלפני עור, ודלא כדברי הר"ן שהבאנו לעיל, דכ' דכל שאלת הגמ' הי' רק לענין מו"מ, וצ"ע). ותי' דאה"נ, שאלת הגמ' אינו אליבא דר"י, דודאי משום הרווחה הוא, וכל השאלה הוא אליבא דרבנן, ד"ל דמה שחולקים על ר"י הוא משום דס"ל דכל האיסור הוא משום לפני עור, ומה שהשיבוהו דהוי שמח לאחר זמן, היינו לשיטתו דר"י השיבוהו. ועוד הק' התורי"ד, אי משום לפני עור, תינח למיתב לי', אבל למישקל מיני' אמאי אסור [ולכאור' הוא קו' תוס' על רש"י, דהבין התורי"ד דאיסור משא ומתן דמתני' הוא בין למכור ובין ליקח, ולכן הק' מה שייך איסור לפני עור בליקח]. ואי אמרת דאסור משום גזירה, א"כ מה דאמרי' לקמן דאי אית לי'

העולם כולו, וכמו בחמץ שעבר עליו הפסח. וע' בריטב"א דכ' דמסתברא דרק לדידי' אסור, ולא קנסו לבנו אחריו, וכש"כ שמותר לאחרים, שלא אסרוהו אלא לו בלבד, שעבר על דברי חכמים. וכ' דאע"ג דקיי"ל דבנשא ונתן מותר (דלא כתוס'), דס"ל דקיי"ל כר' יוחנן), מ"מ יש נפק"מ לדינא בנידון זה, דביום אידם לכ"ע אסור בהנאה, ולפי הנ"ל אינו אסור אלא לו בלבד.

(י) **דבר שאין מתקיים מוכרין להן אבל אין לוקחין מהן - פרש"י**, דאין לוקחין מהן דבר שאינו מתקיים, דלפי שאין הדבר מתקיים, מתאוה הוא למוכרו, ומרויח במה שמכרו. וכ' הר"ן (א. בדפי הרי"ף) דלפי רש"י אין איסור אלא ליקח מהן דבר שאין מתקיים, אבל דבר המתקיים שפיר מותר לקנות מהן, דהמוכר עצב כשמוכרו. אבל כ' דדעת הגאונים הוא דרק לענין מכירה מחלקין בין דבר המתקיים לדבר שאינו מתקיים, דהאיסור מכירה הוא רק בדבר המתקיים. אבל לענין איסור לקיחה, כ' דבין דבר המתקיים ובין דבר שאינו מתקיים אסור, וע"ש שהאריך בזה, וכ' דעיקר כדעת הגאונים.

(יא) **טול וזרוק אותו לבור בפניו - כ' הריטב"א** דאע"ג דמעיקר הדין שרי משום איבה, מ"מ גברא רבה כי האי מיבעי ל' לתקן בכל מה דאפשר. ומבואר מדבריו דהאיסור הוא בעצם לכל אדם, והתירו משום איבה, אלא דיש לגברא רבה לתקן מה דאפשר. אולם ע' במאירי דמבואר דס"ל דכל האיסור הוא רק בגברא רבה, אבל בסתם בני אדם אין הנאה כ"כ לגוי במה שקיבל מתנתו, וא"כ אין איסור בקבלתו בכלל.

(יב) **הנח להל' מועד דכולהו מיצר עכשיו ושמח לאחר זמן - הק' העבודת עבודה (השמטות)**, אדרבה, משום הכי קשיא טפי, כיון דכל הלכות מועד הוי מיצר עכשיו ושמח לאחר זמן, א"כ מוכח דאף שמחה כזה נחשב שמחה, וא"כ למה כאן לא נחשב שמחה, ולמה יהי' מותר בהל' ע"ז. וכ' ב' מהלכים בזה, א', לפי תוס', דס"ל דהשמחה בזה אינו ביום אידו אלא לאחר אידו, וב', לפרש"י,

דמשמע דס"ל דהשמחה הוא ביום אידו. (א) לפי' תוס', הא עוד ק', מהו קו' הגמ' בכלל, הרי לענין חול המועד, הרי השמחה הוא ביו"ט, ובאיד הוי השמחה לאחר זמן. אלא י"ל דהמקשן סבר דבמועד לא הותר לעשות רק מה דהוי שמחה עכשיו, וכל שאין לו שמחה מיד, אין היתר לעשותו בחוה"מ. וא"כ, אם הותר לסוד בחוה"מ, ע"כ היינו משום דכיון דידוע לו שיהי' לו שמחה אחר זמן, א"כ שמח הוא גם עכשיו, וסגי בזה להתירו במועד. וא"כ, שפיר הק' הגמ' דה"ה דצריך להיות אסור קודם יום אידם, דאף דיהי' השמחה לאחר יום אידם, מ"מ הרי כיון דידוע שיהי' לו שמחה, הרי שמח גם עכשיו, וממילא צריך להיות אסור נ"י דלפי"ז למה יהי' אסור לסוד אם לא יהי' שמחה עד לאחר היו"ט, הרי סכ"ס איכא שמחה עכשיו, וצ"ע. וע"ז תי' הגמ' דבאמת אין השמחה בשעת מעשה אלא אח"כ, ומה שמותר במועד, היינו משום דכיון שיהי' השמחה במועד, ממילא מותר לו לעשותו אף עכשיו, דכל הל' מועד כן הוא, דאע"ג דאין שמחה עכשיו, כיון שיהי' לו שמחה במועד, מותר לעשותו במועד. משא"כ לענין ע"ז, הרי לא יהי' לא שום שמחה עד לאחר אידם, וא"כ אין מקום לאסור. ולפי רש"י,

דמשמע דהשמחה הוא ביום אידו, פי' באו"א, דהנה ק', מה פריך הש"ס, הרי כאן עיקר האיסור הוא מה דאזיל ומודה, וא"כ מהו הקו', הא י"ל דמה דמיצר עכשיו ושמח לאחר זמן אינו שמחה כ"כ, ובמועד י"ל דסגי בשמחה כל דהו להתירה, אבל באידם, דעיקר האיסור הוא משום דאזיל ומודה, אולי בשביל כל דהו לא אזיל ומודה, ומאי פריך. ובע"כ צ"ל דס"ד דביו"ט לא הותר אלא מה שהוא שמחה מיד, וכל שאין לו שמחה מיד ושמחה מרובה לא הותר לו לעשות, וא"כ מה שהתיר ר"י במיצר עכשיו ושמח לאחר זמן, ע"כ היינו משום דזה נמי נחשב שמחה מרובה, ולכן מותר במועד. וא"כ, שפיר י"ל דאזיל ומודה ע"ז, וצריך להיות אסור לפני יום אידם. וע"ז משני הש"ס הנח להל' מועד וכו', דהיינו, דכיון דכולהו מיצר עכשיו ושמח לאחר זמן, א"כ לא בעינן שמחה בזה שמחה מרובה, ודי בשמחה כל דהו, ולכך מותר, אבל מ"מ אין חשש דאזיל ומודה, דלזה בעינן שמחה מרובה, וכאן אף בזמן

השמחה לא הי' שמחה מרובה, כיון שהתחיל בצער, ולכן אין חשש דאזיל ומודה.

(ג) **מפני שהוא כמציל מידם- פרש"י** דבמלוה בשטר מסתפי מיני' משום שיש לישראל שטר בידו. וכ' **העבודת עבודה**, דמשמע מזה דהא דבמלוה ע"פ נפרעין מהן היינו משום דאינו שמח בפרעונו, דהא בלא"ה אין הישראל יכול לכופו. והק', דא"כ למה סיים הברייטא דמותר משום שהוא כמציל מידם, הרי בלא"ה מותר כיון דליכא שמחה ע"ז. ותי' דכיון דאם אזיל ומודה איסור תורה הוא, וכמש"כ רש"י בעמוד א' דעובר על לא ישמע על פיך, א"כ מה מועיל הא דהוי כמציל מידם, הרי איך מתיר זה איסור תורה, והרי לא התירו מקח וממכר במקום הפסד מרובה. וע"ז בא רש"י לפרש דבאמת אין כאן איסור תורה במלוה על פה, שהרי אינו שמח כ"כ, ומ"מ ראוי לגזור עליו משום לפורעו, ע"ז פי' הברייטא דהתירו זה כדי להציל מידם. [ומש"כ **תוס'** לעיל (ב). דאף מלוה בשטר יכול לפרוע מהן כדי להציל מידם, לכאור' צ"ל דס"ל לתוס' דכל האיסור הוא מדרבנן, וכשי' שהבאנו לעיל, רצ"ע.]